

Josep Iglésies i els estudis de població a Catalunya

Enric MENDIZÀBAL i RIERA

No sóc altra cosa que un enamorat de la terra on he nascut, i que m'he esforçat durant tota la meva existència a expandir aquest amor i a escriure, a escriure molt, a escriure massa sobre les coses belles que aquesta terra m'ha mostrat.

Josep Iglésies, 1987. p. 16.

De treballs que parlin sobre Josep Iglésies n'hi ha força; entre molts, és obligat destacar el número que la *Revista Catalana de Geografia* va dedicar íntegrament a Josep Iglésies l'any 1978, del qual caldria citar els articles de Lluís Casassas i de Joan Rebagliato; també són bàsics els treballs d'Ignasi Cuadros i Antoni Durà (1987-88, 1988a i 1988b), o el d'Oriol Riba (1989). Aquí no es farà una ressenya de la vida i obra de Josep Iglésies; el que sí que s'intentarà de fer és una breu visió del paper que ha jugat Josep Iglésies en els estudis de la població a Catalunya.

Els estudis de la població a Catalunya no són prou nombrosos com per fer una història voluminosa, erudita i innovadora de la disciplina. De fet, aquests tipus de treballs tampoc no s'han efectuat a Catalunya en altres matèries afins a la demografia com poden ser geografia, història, economia, sociologia o antropologia, fins a la dècada dels vuitanta. I en el cas que es comenta, la demografia, els treballs que tracten de la seva evolució com a disciplina científica a Catalunya són, bàsicament, sis.

Ernest Lluch i Eugeni Giral (1964), així com Jordi Nadal (1965), repassen en breus pàgines els temes bàsics tractats pels estudiosos de la població fins aleshores: la desaparició de les mortandats catastròfiques, el declivi de la natalitat, l'impacte dels corrents immigrants, la distribució de la població a Catalunya i la demografia històrica. Els tres darrers d'aquests cinc temes han estat tractats específicament per Josep Iglésies

Hi ha dos articles recents sobre l'evolució de la demografia històrica de Catalunya (Muñoz i Soler, 1988; Simón, 1989), en els quals l'empremta de Josep Iglésies és present, tant pel valor dels treballs que recullen les fonts estadístiques per l'estudi de la població com per les seves síntesis que quantifiquen l'evolució de la població a Catalunya dels segles XVI a XVIII.

Sobre l'evolució dels estudis de la població a Catalunya en general, són valuosos dos treballs de Tomàs Vidal (1983, 1988), qui destaca els següents noms: J. A. Vandellós en els anys trenta; des de 1950 i fins a la seva mort, Josep Iglésies; des de 1960, Jordi

Nadal; en la dècada dels seixanta i primera meitat dels setanta, J. Maluquer i A. Sàez; des del 1970, Tomàs Vidal i Àngels Pascual; des de 1980, Anna Cabré, Isabel Pujadas i Santiago Roquer. A aquesta sèrie de noms cal afegir el grup d'investigadors que treballa a redós del Centre d'Estudis Demogràfics dirigit per A. Cabré, des de l'any 1985.

Amb aquest repàs bibliogràfic es pot respondre a la pregunta de què ha significat Josep Iglésies en els estudis de població a Catalunya: Josep Iglésies ha recopilat i editat gran part de les fonts demogràfiques (censos i fogatges) referents a Catalunya anteriors a l'època estadística, que a Espanya —i a Catalunya— s'inicia el 1857 amb el primer cens modern de població. Així mateix, Josep Iglésies ha elaborat unes síntesis de l'evolució de la població de Catalunya, per diversos períodes i per diferents àmbits territorials (des del conjunt de Catalunya, passant per diverses comarques, com només per les ciutats). El fet que la població que s'obté de les fonts antigues hagi estat classificada pel propi Josep Iglésies per les comarques i regions derivades de la Ponència de l'any 1931, ha permès estalviar molt de temps a d'altres estudiosos, i d'aquí que qualsevol estudi de demografia històrica comenci per agrair a Josep Iglésies el seu immens treball, i a utilitzar les dades que ha editat.

Cal afegir dues aportacions ideològiques bàsiques de Josep Iglésies als estudis de població a Catalunya:

- a) El desequilibri de la distribució poblacional a Catalunya a causa de la macrocefàlia de Barcelona, així com també del de gran part de les capitals comarcals respecte de les pròpies comarques, un aspecte que no es té massa en consideració però que Josep Iglésies recordava de tant en tant.
- b) El perill de l'arribada nombrosa d'immigrants a Catalunya, pel procés desnacionalitzador que això suposava. Iglésies va escriure el següent: «Però és ara un Niàgara immigratori el que ens cau damunt i amenaça de substituir-nos en el propi territori» (Iglésies, 1966, p. 50).

L'article de Josep Iglésies triat per aquest número de *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* va suposar en el temps de la seva publicació (1959), l'avenç del treball editat més tard (1974), per la Fundació Salvador Vives Casajoana i Rafael Dalmau amb el títol *Estadístiques de població del primer vicenni del segle XVIII*, en tres volums i 1.506 pàgines, cosa que explica el primer paràgraf del text de Josep Iglésies de 1959.

Els temes que apareixen en aquest article són els que habitualment Josep Iglésies va tractar en gairebé tots els seus altres treballs de població a Catalunya: la densitat de població i el creixement i decreixement de la població per comarques, la població segons l'altitud, les principals poblacions de Catalunya (amb mapes on la macrocefàlia de Barcelona ja és present), és a dir, els trets característics que un geògraf de l'escola seguidora de Vidal de la Blache utilitzaria per estudiar la població.

Cal tenir present, però, que l'estat de la demografia històrica a finals de la dècada dels cinquanta com a disciplina científica, era el del seu inici: les obres que van significar la posada en marxa d'aquesta disciplina van aparèixer el 1956 (M. Fleury i L. Henry, *Manuel de dépouillement et d'exploitation de l'état civil ancien*) i el 1958 (E. Gautier i L. Henry, *La population de Crulai, paroisse normande*), i que coneixent la situació política i cultu-

ral que havia en la Catalunya d'aquells anys no era fàcil que les innovacions metodològiques de la demografia històrica hi arribessin amb facilitat, ni que Josep Iglésies, apartat de la seva universitat, hi pogués accedir. El que aquest treball de Josep Iglésies sigui poc innovador no és cap demèrit; per exemple, Jordi Nadal i Emili Giralt, introductors de les noves tècniques de demografia històrica a Catalunya en els primers anys seixanta, escriuen en el seu treball de 1966 (p. 73) que «les dades procedents de fogatges i censos generals utilitzades en el nostre treball, surten sempre d'Iglésies, J.: *Distribució comarcal de la població catalana a la primera meitat del segle XVI*, Barcelona, 1957, i *La població catalana al primer quart del segle XVIII*», treball que es reproduïx tot seguit.

Bibliografia citada

- CASASSAS, Ll., 1978, «De la fesomia geogràfica de Josep Iglésies, *Revista Catalana de Geografia*, any I, vol. I, núm 1, pp. 15-40.
- CUADROS, I. i DURÀ, A., 1987-1988, «Josep Iglésies, una via singular de treball i d'estudi», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm 13-14, pp. 19-24.
- CUADROS, I. i DURÀ, A., 1988a, «Josep Iglésies-Fort 1902-1986», *Geographers: Bibliographical Studies*, vol. 12, pp. 107-111.
- CUADROS, I. i DURÀ, A., 1988b, «Josep Iglésies i Fort, 'un excursionista de la vella escola', 1902-1986», *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm 13, pp. 93-101.
- IGLÉSIES, J., 1966, *La població de Catalunya en la dècada 1950-1960*, Barcelona, Dalmau.
- IGLÉSIES, J., 1987, «Josep Iglésies i la geografia catalana (transcripció d'un vídeo)», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm 12, pp. 7-16.
- LLUCH, E.(rnest) i GIRAL, E., 1964, «La població catalana», a A. Sauvy, 1964, *La població*, Barcelona, Ed. 62, pp. 143-203.
- MUÑOZ, F. i SOLER, J., 1988, «La demografia històrica catalana de los siglos XVI a XVIII: un balance bibliográfico del decenio 1974-1984» a V. Pérez Moreda i D.S. Reher (eds), 1988, *Demografía histórica en España*, Madrid, Ediciones el Arquero, pp. 269-284.
- NADAL, J., 1965, «Pròleg» a J. Maluquer, *Població i societat a l'àrea catalana*, Barcelona, Ed. A.C., pp. 9-36.
- NADAL, J. i GIRAL, E., 1966, *La immigració francesa a Mataró durant el segle XVII*, Mataró, Caixa d'Estalvis de Mataró.
- REBAGLIATO, J., 1978, «Josep Iglésies com a demògraf», *Revista Catalana de Geografia*, any I, vol. I, núm 1, pp. 41-129.
- RIBA, O., 1989, «Josep Iglésies i Fort (1902-1986). Assaig biogràfic», *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, Tercera època, núm 871. Vol. XLIX, núm 3, pp. 63-72.
- SIMÓN, A., 1989, «La demografía histórica en Catalunya. Un balance bibliográfico», *Boletín de la Asociación de Demografía Histórica*, año VII, núm 2, pp. 37-60.
- VIDAL, T., 1983, «Aproximación a la geografía de la población de Catalunya», *Eusko—Ikaskuntza/Sociedad de Estudios Vascos* (Sección Historia-Geografía), núm 1, pp. 299-319.
- VIDAL, T., 1987, «El estudio de la población en Catalunya», a J.A. Sáez García (ed), 1987, *II Encuentro de Geografía Euskal Herria-Catalunya* Donostia-San Sebastián, INGEBA, pp. 159/186.